

**De relatie tussen de sociaal economische
status en internaliserend en
externaliserend probleemgedrag bij
adolescenten en het verschil hierin
tussen allochtonen en autochtonen.**

Rachel Roubehie-Fissa

3653943

Juni 2011

Begeleidster: Gonneke Stevens

Master Jeugdstudies

Universiteit Utrecht

Dankwoord

Mijn dank gaat uit naar Gonneke Stevens voor haar kritische blik en goede tips en naar mijn medestudenten voor hun kritische feedback.

Abstract

Inleiding: Onderzocht wordt of er een relatie bestaat tussen de sociaal economische status en externaliserend en internaliserend probleemgedrag bij adolescenten en of deze relatie hetzelfde is voor allochtonen en autochtonen. Aanleiding hiervoor is dat de relatie tussen sociaal economische status (SES) en probleemgedrag wellicht niet hetzelfde is voor allochtonen en autochtonen. SES is onderverdeeld in drie aspecten; materiële bezittingen, buurt SES en perceptie van rijkdom. Verwacht wordt dat de relatie tussen SES en probleemgedrag sterker is voor autochtonen dan voor allochtonen.

Methoden: Er deden 1031 jongens en 1286 meisjes mee uit zes grote steden in Nederland. De jongeren waren van Marokkaanse, Turkse, Surinaamse, Antilliaanse/Arubaanse en Nederlandse afkomst. De gemiddelde leeftijd was 13.8 jaar. Er is een lineaire regressie uitgevoerd om de relatie te onderzoeken.

Resultaten: De relaties tussen SES en probleemgedrag waren over het algemeen bescheiden. Voor autochtonen geldt meer dan voor allochtonen dat hoe groter de perceptie van rijkdom is, hoe minder internaliserend probleemgedrag jongeren hebben. Bij de andere SES maten was er geen verschil tussen allochtonen en autochtonen in de relatie tussen SES en probleemgedrag. Verder blijkt dat voor allochtone jongeren die matig op Nederland gericht zijn geldt dat hoe meer materiële bezittingen zij hebben, hoe meer externaliserend probleemgedrag zij vertonen. Daarnaast blijkt dat voor allochtone jongeren die weinig op Nederland gericht zijn geldt dat hoe groter hun perceptie van rijkdom is, hoe minder externaliserend probleemgedrag zij rapporteren.

Conclusie: SES heeft vooral invloed op internaliserend probleemgedrag. De perceptie van rijkdom blijkt belangrijk te zijn. Essentieel lijkt niet zozeer de objectieve sociaal economische status, maar eerder het gevoel van subjectieve rijkdom.

Inleiding

In de literatuur bestaat er veel bewijs dat adolescenten met een lage sociaal economische status minder optimale uitkomsten hebben op bijna alle gebieden van het functioneren (Bradley & Corwyn, 2002). Adolescenten die opgroeien in een gezin met een lage sociaal economische status hebben meer kans op het ontstaan van ontwikkelingsproblemen, dan adolescenten die opgroeien in een gezin met een hoge sociaal economische status (Bradley & Corwyn, 2002; Vrijheid, Dolk, Stone, Alberman & Scott, 2000). Ook hebben adolescenten uit arme gezinnen vaker symptomen van psychiatrische stoornissen en gebreken bij het sociaal functioneren (Brooks-Gunn & Duncan, 1997). Daarnaast is een lage sociaal economische status vaak geassocieerd met minder goed adaptief functioneren en meer delinquent gedrag (McLoyd, 1990). Het is belangrijk te onderzoeken wat de relatie is tussen de sociaal economische status en probleemgedrag bij allochtone adolescenten, omdat deze relatie wellicht niet hetzelfde is voor allochtone en autochtone adolescenten en hier nauwelijks onderzoek naar is verricht.

Ondanks dat sociale wetenschappers in hoge mate geïnteresseerd zijn in de sociaal economische status, is er geen consensus over wat er precies mee bedoeld wordt (Bradley & Corwyn, 2002). De sociaal economische status heeft veel verschillende aspecten. Meestal wordt het gemeten aan de hand van opleiding, inkomen en/of de baan van de ouders (Gottfried, 1985; Hauser, 1994; Mueller & Parcel, 1981). In dit onderzoek wordt echter gekeken naar een breder spectrum. De sociaal economische status wordt in dit onderzoek namelijk gemeten aan de hand van drie aspecten; materiële bezittingen, de sociaal economische status van de buurt en de perceptie van rijkdom. Er is nauwelijks onderzoek uitgevoerd waarbij sociaal economische status is gemeten aan de hand van deze drie aspecten. De onderzoeksvraag luidt: ‘bestaat er een relatie tussen de sociaal economische status en externaliserend en internaliserend probleemgedrag bij adolescenten en is deze relatie hetzelfde voor allochtonen en autochtonen?’.

Sociaal economische status en probleemgedrag

Het is vaak aangetoond dat een lagere sociaal economische status meer probleemgedrag tot gevolg heeft (Bradley & Corwyn, 2002; Huston, McLoyd & Coll, 1997). Over de verklaringen hiervoor zijn meerdere theoretische ideeën ontwikkeld.

Het eerste theoretische idee is dat ouders met een lage sociaal economische

status hun kinderen op een andere manier opvoeden dan ouders met een hoge sociaal economische status dat doen (Bradley & Corwyn, 2002). Ouders met een lage sociaal economische status hebben bijvoorbeeld vanwege geldproblemen relatief veel last van stress en dat heeft tot gevolg dat ze hun kinderen opvoeden met meer straf (McLoyd, 1990). Ook voeden ouders met een lage sociaal economische status hun kinderen vaak op met minder toezicht, minder warmte, minder responsiviteit en minder betrokkenheid (McLoyd, 1990). Daarnaast blijkt dat deze ouders minder met hun kinderen praten, ze lezen hen minder voor en ze helpen hun kinderen minder bij het maken van huiswerk (Shonkoff & Phillips, 2000). Het gevolg hiervan zou een verhoogd niveau van probleemgedrag zijn.

Het tweede theoretische idee is dat in gezinnen met een lage sociaal economische status minder aanspraak gemaakt kan worden op materiële bezittingen en er minder activiteiten kunnen worden ondernomen (McLoyd, 1990). Adolescenten die in arme gezinnen opgroeien hebben minder spullen (Brooks-Gunn & Duncan, 1997), ze hebben bijvoorbeeld minder educatieve materialen en leesboeken (Bradley & Corwyn, 2002). Ook zijn gezinnen minder in staat om activiteiten te ondernemen, zoals culturele of leerzame evenementen bezoeken (Bradley & Corwyn, 2002). Het hebben van minder materiële bezittingen is vervolgens gerelateerd aan probleemgedrag. Als gevolg van minder materiële bezittingen hebben adolescenten in lage sociaal economische status gezinnen namelijk meer kans op een problematisch schooltraject. Dit heeft weer invloed op gedragsproblemen en op teruggetrokken gedrag (Battin-Pearson et al., 2000). Daarnaast zou de stress die gepaard gaat met economische moeilijkheden en het hebben van minder materiële bezittingen leiden tot minder zelfwaarde, boosheid, het gevoel dat je geen controle hebt over je leven (Bradley & Corwyn, 2002) en depressie (Goodman, Huang, Wade & Kahn, 2003).

Het derde theoretische idee is dat gezinnen met een lage sociaal economische status vaak in een slechte buurt wonen. De kwaliteit van de buurt is sterk gecorreleerd met problemen (Bradley, Corwyn, Caldwell, Whiteside-Mansell & Wasserman, 2000). Ten eerste is het leven in een slechte buurt negatief omdat er weinig sociale controle is (Lyman, Moffit & Stouthamer-Loeber, 1993), waardoor de kans op probleemgedrag toeneemt. Ten tweede betekent het leven in een slechte buurt dat er vaker sprake is van gevaarlijke, gewelddadige situaties. Als gevolg hiervan kunnen kinderen post traumatische stress symptomen ontwikkelen (Garbarino, 1999). Het leven in een arme omgeving kan tevens leiden tot het ontstaan van psychosociale

problemen (Oberwittler, 2007), gedragsproblemen (Schneiders et al., 2003), angst, depressie en vijandigheid (Gallo & Matthews, 1999) bij adolescenten. Ten derde leven adolescenten in arme buurten vaak in slechte huizen (Bradley & Corwyn, 2002). Zulke negatieve levensomstandigheden zorgen voor frustratie, wat weer leidt tot agressie (McLoyd, 1990). Kortom, het opgroeien in een arme buurt vergroot de kans op het ontwikkelen van problemen.

Migranten en de relatie sociaal economische status en probleemgedrag

De drie theoretische ideeën verklaren waarom een lage sociaal economische status leidt tot probleemgedrag. Nu wordt besproken of deze relatie verschilt voor allochtonen en autochtonen. In het voorafgaande is besproken dat er in gezinnen met een lage sociaal economische status problemen kunnen zijn, omdat deze gezinnen zich minder materiële bezittingen kunnen permitteren en minder activiteiten kunnen ondernemen. Voor autochtonen is de verwachting dat dit probleemgedrag tot gevolg heeft. Voor allochtonen is de verwachting dat het hebben van minder materiële bezittingen of inkomen niet altijd tot probleemgedrag hoeft te leiden. Als problemen samenhangen met het gevoel minder te hebben dan de rest, dan zal dit voor allochtonen minder problematisch zijn dan voor autochtonen. Dit zou te maken kunnen hebben met de verwachtingen die iemand heeft ten aanzien van materiële bezittingen. Volgens de sociale vergelijkingstheorie van Festinger (1954) vergelijken mensen zich met andere mensen. Als allochtonen zich vergelijken met mensen uit het land van herkomst dan zullen zij eerder het gevoel hebben rijk te zijn dan wanneer ze zich vergelijken met mensen uit Nederland. Dit komt omdat allochtonen vaak gemigreerd zijn uit landen waar meer armoede heerst dan in Nederland. Vergelijken allochtonen zich met mensen uit het herkomstland, dan zullen zij zich dus rijker voelen dan wanneer ze zich met Nederlanders vergelijken. Essentieel lijkt dus wellicht met wie allochtonen zich vergelijken. De verwachting is dat allochtonen die meer gericht zijn op Nederland, zich eerder vergelijken met Nederlanders. Dus allochtone adolescenten die sterk georiënteerd zijn op Nederland, vergelijken zich eerder met Nederlanders en wanneer zij een lage sociaal economische status hebben is de kans groter dat zij zich ook daadwerkelijk arm voelen.

Daarnaast is hierboven beargumenteerd dat gezinnen met een lage sociaal economische status vaker in een arme buurt wonen en daarmee een verhoogd risico hebben op probleemgedrag. Voor allochtone adolescenten spelen hier twee

tegenstrijdige theoretische ideeën een rol. Aan de ene kant bestaat het negatieve effect van een slechte buurt, aan de andere kant het positieve *ethnic density* effect. De verwachting is dat voor allochtone adolescenten het leven in een arme buurt minder van invloed is op probleemgedrag dan bij autochtone adolescenten, door het positieve effect van *ethnic density*. Volgens de *ethnic density* hypothese hebben allochtonen die in buurten wonen met veel mensen van hun eigen etniciteit een betere fysieke en mentale gezondheid dan allochtonen in buurten waar hun eigen etnische groep een kleiner deel vormt van de totale buurtpopulatie (Bécares, Nazroo & Stafford, 2009; Bhugra & Ayra, 2005; Halpern & Nazroo, 2000; Stafford, Becares & Nazroo, 2009). Door de relatief lage opleiding die allochtonen hebben, hebben ze vaak slecht betaalde banen. Als gevolg daarvan leven allochtonen vaker in slechte buurten en wonen er dus relatief veel allochtonen van dezelfde etniciteit in slechte buurten (Darwish Murad, Joung, Verhulst, Mackenbach & Crijnen, 2004; Oberwittler, 2007). Omdat allochtonen zich volgens de *ethnic density* hypothese beter voelen als ze omringd zijn door veel mensen van hun eigen etnische groep, is het aannemelijk dat dit een buffer is tegen probleemgedrag. Daarom hoeft het wonen in een slechte buurt niet van invloed te zijn op probleemgedrag bij allochtonen, maar wel bij autochtonen. Ook uit onderzoek van Oberwittler (2007) blijkt dat delinquent gedrag bij allochtone adolescenten minder sterk geassocieerd is met een armoedige buurt, dan delinquent gedrag dat is bij autochtone adolescenten.

Vraagstelling en hypothesen

De onderzoeksvraagstelling luidt: ‘bestaat er een relatie tussen de sociaal economische status en externaliserend en internaliserend probleemgedrag bij adolescenten en is deze relatie hetzelfde voor allochtonen en autochtonen?’. De hypothese luidt ‘hoe lager de sociaal economische status is, hoe meer probleemgedrag jongeren vertonen’. Verwacht wordt dat deze relatie tussen sociaal economische status en probleemgedrag is sterker voor autochtonen dan voor allochtonen. De andere hypothese houdt in dat voor allochtone adolescenten die sterk op Nederland gericht zijn, de relatie tussen sociaal economische status en probleemgedrag sterker is.

Methoden

In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van het onderzoek ‘Emotionele Problemen Onder Scholieren (EPOS)’. Dit onderzoek bestaat uit een screening op middelbare

scholieren op internaliserende en externaliserende problemen en mogelijke risico- en beschermingsfactoren hiervoor. De screening bestond uit het invullen van een online vragenlijst en heeft plaats gevonden op middelbare scholen in verschillende grote steden in Nederland: Rotterdam, Utrecht, Nijmegen, Amersfoort, Den Haag en Amsterdam. De steekproef bestond in de eerste instantie uit ongeveer 3300 middelbare scholieren, afkomstig van vijf grote etnische groepen: Turken, Marokkanen, Surinamers, Antillianen en Nederlanders. De etniciteit van de jongeren is bepaald aan de hand van het land van herkomst van één van de (groot)ouders: indien één van de (groot)ouders in het buitenland geboren is, behoort de jongere ook tot die etnische groepering (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2000). Na het verwijderen van respondenten die niet bruikbaar bleken, bleven er nog 2317 respondenten over, 1031(44.5%) jongens en 1286(55.5%) meisjes. De gemiddelde leeftijd van de jongens is 13.7 en van de meisjes 13.8. De leeftijd lag tussen de 11 en 19 jaar. Van de respondenten zijn 830 jongens en 1089 meisjes in Nederland geboren. 822 hebben de Turkse etniciteit, 809 de Marokkaanse etniciteit, 315 de Surinaamse etniciteit, 115 Antilliaanse/Arubaanse etniciteit en ongeveer 256 respondenten zijn van Nederlandse afkomst.

Meetinstrumenten

In dit onderzoek wordt gekeken naar de relatie tussen de sociaal economische status en probleemgedrag en of deze relatie hetzelfde is voor allochtone en autochtone adolescenten. Sociaal economische status is opgesplitst in de drie aspecten; materiële bezittingen, de sociaal economische status van de buurt en de perceptie van rijkdom. Om sociaal economische status te meten is er gebruikt gemaakt van de Family Affluence Scale (FAS) (Currie et al., 2008). De FAS is speciaal ontwikkeld voor onderzoek naar adolescenten. Materiële bezittingen werd gemeten aan de hand van vier vragen aan de adolescenten. De eerste vraag luidde 'heeft jouw gezin een auto?', met antwoordcategorieën 'nee', 'ja, één' en 'ja, twee of meer'. De tweede vraag was 'heb je een eigen slaapkamer (voor jou alleen)?'. De antwoordmogelijkheden waren 'ja' en 'nee'. De derde vraag luidde 'hoeveel computers heeft jullie gezin?', met de antwoordmogelijkheden 'geen één', 'één', 'twee' en 'meer dan twee'. En de vierde vraag luidde 'hoe vaak ben je in de laatste 12 maanden met je gezin op vakantie geweest?'. De vier antwoordmogelijkheden waren 'helemaal niet', 'één keer', 'twee keer' en 'meer dan twee keer'. De sociaal economische status van de buurt werd

gemeten aan de hand van informatie van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Per postcode is gezocht welke buurt daarbij hoorde en vervolgens is het gemiddelde inkomen van die buurt opgezocht. De perceptie van rijkheid werd gemeten met de vraag 'hoe rijk denk je dat jullie gezin is?'. Hier zijn vijf antwoordmogelijkheden, namelijk 'helemaal niet rijk', 'niet zo rijk', 'gemiddeld', 'best rijk' en 'heel rijk'.

Om internaliserend en externaliserend probleemgedrag te meten is er gebruik gemaakt van de nieuwe versie Youth Self Report (YSR) uit 2001 (VS) / 2003 (NL) (Achenbach, 1991). Internaliserend probleemgedrag bestond uit schalen over teruggetrokken gedrag, somatische klachten en angst/depressie. Externaliserend probleemgedrag bestond uit schalen over delinquent gedrag en agressief gedrag. Er werden vragen gesteld aan de adolescenten over hoe ze nu denken/doen of in de afgelopen zes maanden. Deze vragen hadden steeds drie antwoordcategorieën; 0=helemaal niet, 1=een beetje of soms en 2=duidelijk of vaak. Enkele voorbeeldvragen zijn 'ik maak vaak ruzie', 'ik ben gemeen tegen anderen' en 'ik ben liever alleen dan met anderen'.

De *Psychological Acculturation Scale* (PAS) (Tropp, Erkut, Coll, Alarcon & Garcia, 1999) werd gebruikt om de gerichtheid op Nederland te meten. De PAS gaat over psychologische acculturatie, dat wil zeggen het proces waarbij etnische groepen zich aanpassen aan de cultuur van het aankomstland. Bij dit onderzoek worden zes van de tien aspecten gebruikt. Een voorbeeldvraag is 'ik ben trots op de Nederlandse cultuur'. Deze vragen hadden vijf antwoordcategorieën, namelijk 'helemaal oneens', 'beetje oneens', 'beetje eens, beetje oneens', 'beetje mee eens' en 'helemaal mee eens'.

Statistische analyse

Om de relatie tussen de drie aspecten van sociaal economische status en probleemgedrag te toetsen, is er een lineaire regressieanalyse uitgevoerd. Dit is omdat de sociaal economische status is onderverdeeld in drie aspecten, namelijk materiële bezittingen, de sociaal economische status van de buurt en de perceptie van rijkdom. Etniciteit is de moderator in deze analyse. Er wordt onderzocht of de relatie tussen sociaal economische status en probleemgedrag anders is voor allochtone adolescenten dan voor autochtone adolescenten. Om de hypothese 'voor allochtone adolescenten die sterk op Nederland gericht zijn, is de relatie tussen de sociaal economische status

en probleemgedrag sterker' te toetsen werd voor de allochtone populatie een regressieanalyse uitgevoerd, waarbij de modererende werking van de gerichtheid op Nederland werd getoetst.

Beschrijving variabelen

Hieronder volgt een beschrijving van in de analyse gebruikte variabelen (tabel 1).

Tabel 1: Beschrijving van alle in de analyse gebruikte variabelen: gemiddelde (standaarddeviatie) en minimum- en maximumwaarde.

Variabele	Gemiddelde (standaarddeviatie)	Minimum- waarde	Maximum- waarde
Internaliserend probleemgedrag	10.1(8.3)	0	53
Externaliserend probleemgedrag	8.7(7.6)	0	52
Materiële bezittingen	9.3(1.8)	4	13
SES buurt	laag 89% midden 10.5% hoog 0.5%		
Perceptie rijkdom	3.1(.7)	1	5
Gerichtheid op Nederland	21.3(5.3)	6	30

Resultaten

Sociaal economische status en probleemgedrag

Internaliserend probleemgedrag

De correlatietabel (tabel 2) toont de beschrijvende resultaten. Mensen die meer materiële bezittingen bezitten, rapporteren minder internaliserende problemen. Ook blijkt dat hoe groter de perceptie van rijkdom is, hoe minder internaliserende problemen er worden ervaren. Er bestaat geen samenhang tussen de sociaal economische status van de buurt en internaliserende problematiek en tussen leeftijd en internaliserende problematiek. Hoe meer mensen van de eigen etniciteit er in de buurt wonen, hoe meer internaliserende problemen er zijn. En hoe meer de jongeren gericht zijn op Nederland, hoe minder internaliserende problemen er worden gerapporteerd. Meisjes en autochtonen rapporteren ten slotte meer internaliserende problemen dan jongens en allochtonen.

Tabel 2: Correlaties^o van alle in de analyse gebruikte variabelen.

Variabele	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1 Leeftijd	-									
2 Sekse ^a	.03	-								
3 Materiële bezittingen	-.01	-.11***	-							
4 Buurt SES	.01	.00	.08***	-						
5 Perceptie rijkdom	-.02	-.07**	.28***	.04***	-					
6 Ethnic density	-.01	.01	.13***	.06**	.00	-				
7 Etniciteit ^b	.07***	-.05*	-.17***	-.15***	.01	-.55***	-			
8 Gerichtheid op Nederland	-.02	.01	.07***	.03	.01	.15***	-.23***	-		
9 Internaliserend probleemgedrag	.03	.26***	-.09***	.03	-.14***	.06**	-.09***	-.08***	-	
10 Externaliserend probleemgedrag	.03	-.01	.06**	.03	-.01	.06**	-.10***	-.17***	.50**	-
N	2310	2317	2316	2317	2315	2317	2316	2315	2312	2313
M	13.70	.55	9.31	1.14	3.06	2.41	1.89	21.30	10.14	8.72
SD	1.05	.50	1.78	.36	.72	1.85	.31	5.32	8.28	7.57

* $\rho < .05$; ** $\rho < .01$, *** $\rho < .001$.

^a 0= jongen; 1=meisje; ^b 0=autochtoon; 1=allochtoon; ^o Bij twee continue variabelen is er gebruik gemaakt van de Pearson correlatie. Wanneer er één variabele dichotoom was, is er gebruik gemaakt van de Spearman correlatie.

Vervolgens is er met behulp van een lineaire regressie gekeken naar de verbanden tussen sociaal economische status en internaliserend probleemgedrag (tabel 3). Hieruit blijkt net als uit de beschrijvende statistiek dat hoe meer materiële bezittingen iemand heeft, hoe minder internaliserende problemen er worden gerapporteerd. Daarnaast hing een hoge mate van perceptie van rijkdom samen met minder internaliserende problematiek. Jongeren die in buurten wonen met een hoge sociaal economische status, rapporteren meer internaliserende problemen dan jongeren die in buurten wonen met een lage sociaal economische status. Meisjes en autochtonen hebben meer internaliserende problemen hebben dan jongens en allochtonen. In stap twee is *ethnic density* toegevoegd om te onderzoeken of er een relatie is tussen het aantal mensen van de eigen etniciteit in de buurt en probleemgedrag. Dit bleek niet het geval te zijn.

Om te onderzoeken of verschillen zijn tussen allochtonen en autochtonen in de relatie tussen sociaal economische status en probleemgedrag, is er een interactie uitgevoerd. Er was maar één interactie significant en dat was de interactie tussen de perceptie van rijkdom en etniciteit. Dit betekent dat er een verschil is tussen allochtonen en autochtonen in de relatie tussen de perceptie van rijkdom en internaliserend probleemgedrag. Om het verschil tussen allochtonen en autochtonen te onderzoeken is er een regressieanalyse uitgevoerd voor allochtonen en autochtonen apart. De resultaten staat in tabel 4. Uit deze tabel blijkt dat voor autochtonen meer

Tabel 3: Lineaire regressie van sociaal economische status op internaliserend en externaliserend probleemgedrag, met etniciteit als moderator, onder controle van leeftijd en geslacht.

Variabele	Internaliserend probleemgedrag (N=2304)			Externaliserend probleemgedrag (N=2304)		
	β	R ²	ΔR^2	β	R ²	ΔR^2
Stap 1		.09	.08		.01	.01
Sekse (0=jongen)	.23***			-.01		
Leeftijd	.03			.03		
Etniciteit (0=autochtoon)	-.08***			-.07**		
Materiële bezittingen	-.04*			.06**		
Buurt SES (ref=laag) midden	.00			.01		
Buurt SES (ref=laag) hoog	.04*			.03		
Perceptie rijkdom	-.11***			-.02		
Stap 2		.09	.08		.01	.01
Sekse	-.23***			-.01		
Leeftijd	-.03			.03		
Etniciteit	-.12**			-.08*		
Materiële bezittingen	-.04*			.06**		
Buurt SES (ref=laag) midden	-.00			.01		
Buurt SES (ref=laag) hoog	.04*			.03		
Perceptie rijkdom	-.11***			-.02		
Ethnic density	-.04			-.01		
Stap 3		.09	.09		.01	.01
Sekse	.23***			-.01		
Leeftijd	.03			.03		
Etniciteit	-.11**			-.09*		
Materiële bezittingen	-.02			.01		
Buurt SES (ref=laag) midden	-.03			-.01		
Buurt SES (ref=laag) hoog	.02			-.01		
Perceptie rijkdom	-.23***			-.05		
Ethnic density	-.03			-.00		
Materiële bezittingen * etniciteit	-.02			.05		
Buurt SES (midden) * etniciteit	.03			.01		
Buurt SES (hoog) * etniciteit	.03			.05		
Perceptie rijkdom * etniciteit	.13*			.03		

* $\rho < .05$; ** $\rho < .01$; *** $\rho < .001$.

Tabel 4: Lineaire regressie van sociaaleconomische status op internaliserend probleemgedrag, uitgevoerd voor autochtonen en allochtonen.

Variabele	Autochtonen (N=255)			Allochtonen (N=2049)		
	β	R ²	ΔR^2	β	R ²	ΔR^2
		.15	.13		.07	.07
Sekse	.31***			.22***		
Leeftijd	-.00			.04		
Materiële bezittingen	.00			-.05*		
Buurt SES	.00			.03		
Perceptie rijkdom	-.21***			-.09***		
Ethnic density	-.04			-.01		

* $\rho < .05$; ** $\rho < .01$; *** $\rho < .001$.

dan voor allochtonen geldt dat hoe groter de perceptie van rijkdom is, hoe minder internaliserende problemen ze hebben.

Externaliserend probleemgedrag

De correlatietabel (tabel 2) toont ook de beschrijvende resultaten voor de relatie tussen sociaal economische status en externaliserend probleemgedrag. Hieruit blijkt hoe meer materiële bezittingen jongeren hebben, hoe meer externaliserend probleemgedrag zij vertonen. Er bestaat geen samenhang tussen de sociaal economische status van de buurt en externaliserende problematiek en tussen de perceptie van rijkdom en externaliserende problemen. Daarnaast blijkt dat hoe meer mensen van de eigen etniciteit er in de buurt wonen, hoe meer externaliserende problematiek jongeren rapporteren en het blijkt dat jongeren die sterk gericht zijn op Nederland, minder externaliserende problemen rapporteren. Allochtonen hebben minder externaliserende problemen dan autochtonen. Er is geen samenhang tussen leeftijd en externaliserende problematiek en er zijn geen sekseverschillen in het niveau van externaliserende problemen.

Vervolgens is er met behulp van een lineaire regressie verder gekeken naar de verbanden tussen sociaal economische status en externaliserend probleemgedrag (tabel 3). Hieruit blijkt hoe meer materiële bezittingen iemand heeft, hoe meer externaliserend probleemgedrag de jongere vertoont. Er werden geen verbanden gevonden tussen de overige aspecten van sociaal economische status en externaliserend probleemgedrag. Er werd ook geen interactie-effect gevonden.

Gerichtheid op Nederland en probleemgedrag

Vervolgens is de hypothese getoetst of voor allochtonen geldt dat als zij meer op Nederland gericht zijn, de relatie tussen sociaal economische status en probleemgedrag sterker is. De resultaten van deze lineaire regressieanalyse volgen in tabel 5. Uit deze tabel blijkt dat voor allochtone jongeren geldt dat hoe meer zij gericht zijn op Nederland, hoe minder externaliserend probleemgedrag zij rapporteren. Tevens zijn de interacties tussen materiële bezittingen en gerichtheid op Nederland en tussen de perceptie van rijkdom en gerichtheid op Nederland significant. Om deze verbanden te onderzoeken is er een regressieanalyse uitgevoerd voor allochtonen die veel, matig en weinig op Nederland gericht zijn. De resultaten staan in tabel 6. Uit deze tabel blijkt dat voor allochtone jongeren die matig op

Nederland gericht zijn geldt dat hoe meer materiële bezittingen zij hebben, hoe meer externaliserend probleemgedrag de jongere vertoont. Voor de andere jongeren is er geen relatie gevonden tussen materiële bezittingen en externaliserend probleemgedrag. Verder blijkt dat voor allochtone jongeren die weinig op Nederland gericht zijn geldt dat hoe groter de perceptie van rijkdom is, hoe minder externaliserend probleemgedrag de jongere vertoont terwijl voor de andere jongeren geen relatie tussen de perceptie van rijkdom en externaliserend probleemgedrag is gevonden.

Tabel 5: Lineaire regressie van sociaal economische status op internaliserend en externaliserend probleemgedrag, met gerichtheid op Nederland als moderator. Alleen voor de allochtone respondenten.

Variabele	Internaliserend probleemgedrag (N=2048)			Externaliserend probleemgedrag (N=2049)		
	β	R ²	ΔR^2	β	R ²	ΔR^2
		.08	.08		.05	.05
Sekse (0=jongen)	.23***			-.02		
Leeftijd	.04			.03		
Materiële bezittingen	-.05*			.06**		
Buurt SES	.03			.03		
Perceptie rijkdom	-.09***			-.01		
Gerichtheid op Nederland	-.21			-.35*		
Materiële bezittingen * gerichtheid op NL	-.13			-.26*		
Buurt SES * gerichtheid op NL	.12			.12		
Perceptie rijkdom * gerichtheid op NL	.12			.28**		

* $\rho < .05$; ** $\rho < .01$; *** $\rho < .001$.

Tabel 6: Lineaire regressie van verbondenheid met Nederland en externaliserend probleemgedrag. Alleen voor de allochtone respondenten.

Variabele	Weinig op Nederland gericht (N=247)			Matig op Nederland gericht (N=941)			Veel op Nederland gericht (N=861)		
	β	R ²	ΔR^2	β	R ²	ΔR^2	β	R ²	ΔR^2
		.05	.02		.03	.02		.01	.01
Sekse (0=jongen)	-.06			-.03			.02		
Leeftijd	-.08			.05			.05		
Materiële bezittingen	.07			.10**			.02		
Perceptie rijkdom	-.18**			.01			.03		

* $\rho < .05$; ** $\rho < .01$; *** $\rho < .001$.

Conclusie en discussie

Doel van het onderzoek was te onderzoeken of er een verband bestaat tussen de sociaal economische status en externaliserend en internaliserend probleemgedrag bij adolescenten en of deze relatie verschilt voor allochtonen en autochtonen. Sociaal

economische status werd onderverdeeld in materiële bezittingen, de sociaal economische status van de buurt en de perceptie van rijkdom. In de literatuur is er veel bewijs dat adolescenten met een lage sociaal economische status minder optimale uitkomsten hebben op bijna alle gebieden van het functioneren (Bradley & Corwyn, 2002). Maar het is de vraag of dit in gelijke mate geldt voor allochtonen en autochtonen. Verwacht werd dat de relatie tussen sociaal economische status en probleemgedrag sterker zou zijn autochtonen dan voor allochtonen. Omdat allochtonen vaak uit landen komen die armer zijn dan Nederland, hebben allochtonen eerder het gevoel 'rijk' te zijn als ze in Nederland zijn, ook al hebben ze weinig bezittingen, waardoor de kans op probleemgedrag kleiner is voor allochtone adolescenten dan voor autochtone adolescenten. En de verwachting bestaat dat voor allochtonen in arme buurten het beschermende effect van *ethnic density* bestaat, waardoor de kans op probleemgedrag voor allochtone adolescenten kleiner is dan voor autochtone adolescenten.

Sociaal economische status en probleemgedrag

Over het algemeen waren de verbanden tussen de sociaal economische status en probleemgedrag bescheiden. Ook zijn niet voor alle aspecten van sociaal economische status relaties gevonden met probleemgedrag. Vooral de perceptie van rijkdom bleek belangrijk te zijn en de sociaal economische status heeft vooral invloed op internaliserend probleemgedrag.

Het wordt bevestigd dat hoe meer materiële bezittingen iemand bezit, hoe minder internaliserend probleemgedrag diegene rapporteert. In strijd met de literatuur bleek verder dat hoe meer materiële bezittingen iemand bezit, hoe meer externaliserend probleemgedrag er wordt gerapporteerd. Een verklaring hiervoor kan zijn dat gezinnen met meer materiële bezittingen over het algemeen welvarender zijn. In deze gezinnen kunnen jongeren dan ook makkelijker aan bijvoorbeeld drank of drugs komen. Door het gebruik van deze middelen ontstaat er dan weer meer kans op externaliserend probleemgedrag. Een ander verklaring kan zijn dat jongeren met veel materiële bezittingen verwend zijn en daardoor neemt de kans op probleemgedrag toe (McIntosh, 1989). Verder bestaat er een bescheiden relatie tussen een hogere sociaal economische status van de buurt en meer internaliserend probleemgedrag, dit was eveneens niet in overeenstemming met de verwachtingen. Echter, het is wel vaker gevonden in onderzoek. Uit onderzoek van Schneiders et al. (2003) blijkt namelijk dat

een hogere baan van de ouders gerelateerd was aan meer problemen van het kind. Ouders met een goede baan wonen doorgaans in rijkere buurten. Dit kan een verklaring zijn waarom een hogere sociaal economische status van de buurt leidt tot meer internaliserend probleemgedrag. Er is geen relatie tussen de sociaal economische status van de buurt en externaliserend probleemgedrag. Een verklaring hiervoor kan zijn dat er veel buurten met een lage sociaal economische status zijn onderzocht en nauwelijks rijke buurten. Een andere verklaring is de manier waarop de sociaal economische status van de buurt is berekend. Er is gekeken welke buurten bij welke postcode hoorden. Het bleek dat er soms meerdere buurten onder één postcode vielen. Vervolgens zijn de inkomens van deze buurten opgezocht. Omdat er soms bij één postcode meerdere buurten hoorden, is bij deze buurten het gemiddelde van de inkomens van die buurten genomen. Het kwam soms ook voor dat er binnen één postcode een buurt was met een hoog gemiddelde inkomen en een buurt met een laag gemiddeld inkomen en hier moest dan het gemiddelde van worden genomen. Hierdoor is er niet altijd een reëel beeld van de sociaal economische status van een buurt geschetst. Tevens blijkt dat hoe groter de perceptie van rijkdom is, hoe minder internaliserend probleemgedrag er wordt gerapporteerd. Dit is in overeenstemming met de verwachting. Er is geen relatie tussen de perceptie van rijkdom en externaliserend probleemgedrag.

Het verschilt dus nogal per aspect van de sociaal economische status hoe de relatie is met probleemgedrag. Het blijkt dat vooral de perceptie van rijkdom belangrijk is bij internaliserend probleemgedrag. Essentieel lijkt niet zozeer de objectieve sociaal economische status, maar eerder het gevoel van subjectieve rijkdom. Er zijn enkele relaties tussen de sociaal economische status en internaliserend probleemgedrag gevonden, maar er bestaan nauwelijks relaties tussen de sociaal economische status en externaliserend probleemgedrag. Er is alleen een relatie gevonden tussen materiële bezittingen en externaliserend probleemgedrag. Verschillend onderzoek toont ook aan dat relatie tussen de sociaal economische status en externaliserend probleemgedrag kleiner is dan relatie tussen de sociaal economische status en internaliserend probleemgedrag. Uit onderzoek van Van Oort et al. (2006) blijkt bijvoorbeeld dat de sociaal economische status meer invloed heeft op internaliserend probleemgedrag dan op externaliserend probleemgedrag. Ook uit een onderzoek van Stevens, Vollebergh, Pels en Crijnen (2007) blijkt dat er geen relatie is tussen de sociaal economische status en externaliserend probleemgedrag,

maar er is echter ook geen relatie tussen de sociaal economische status en internaliserend probleemgedrag. Uit onderzoek van Dekovic (1999) blijkt dat schoolprestaties alleen invloed hebben op internaliserend probleemgedrag.

Verskil tussen allochtonen en autochtonen

Bij de relatie tussen de perceptie van rijkdom en internaliserend probleemgedrag is er verschil gevonden tussen allochtonen en autochtonen. Het blijkt dat voor autochtone adolescenten meer dan voor allochtone adolescenten geldt dat hoe groter de perceptie van rijkdom is, hoe minder internaliserend probleemgedrag er wordt gerapporteerd. Dit is in overeenstemming met de verwachting. De perceptie van rijkdom blijkt belangrijk. Het gaat meer om de perceptie, dan om materiële bezittingen of de buurt waarin je woont. Het gevoel is belangrijker dan het objectieve. Bij de relatie tussen materiële bezittingen en probleemgedrag is er geen verschil gevonden tussen allochtonen en autochtonen. De verwachting was dat de relatie tussen het hebben van minder materiële bezittingen of inkomen en probleemgedrag sterker zou zijn voor autochtonen dan voor allochtonen. Omdat allochtonen vaak uit landen komen die armer zijn dan Nederland, zouden zij met minder bezittingen sneller tevreden zijn. Een verklaring waarom deze hypothese niet wordt bevestigd kan zijn dat het hier weer meer om de perceptie lijkt te gaan, zoals eerder ook al bleek. Ook is er geen verschil gevonden tussen allochtonen en autochtonen als het gaat om de relatie tussen de sociaal economische status van de buurt en probleemgedrag. De verwachting was dat het leven in een arme buurt voor allochtone adolescenten minder van invloed zou zijn op probleemgedrag dan voor autochtone adolescenten, door het positieve *ethnic density* effect. Dit blijkt niet het geval. Een verklaring hiervoor kan zijn dat het *ethnic density* effect vooral is gevonden in onderzoeken onder volwassenen. Het lijkt dat het *ethnic density* effect meer effect heeft bij volwassenen dan bij adolescenten.

Gerichtheid op Nederland en probleemgedrag

Vervolgens is er onderzocht of voor allochtone adolescenten die sterk op Nederland gericht zijn, de relatie tussen sociaal economische status en probleemgedrag sterker is. De verwachting was dat als allochtone adolescenten sterk gericht zijn op Nederland, ze zich dan ook meer met mensen uit Nederland vergelijken. Hierdoor zouden ze eerder een gevoel hebben dat ze minder bezitten dan anderen. Daardoor zouden zij eerder kans hebben op probleemgedrag. Het blijkt dat voor allochtone jongeren die

matig op Nederland gericht zijn geldt dat hoe meer materiële bezittingen zij hebben, hoe meer externaliserend probleemgedrag zij rapporteren. Het kan zijn dat het juist voor deze jongeren lastig is in Nederland, omdat ze bijvoorbeeld nergens bij horen of omdat ze een lage sociaal economische status hebben. Materialisme wordt daarmee erg belangrijk. Als dat niet lukt, kan dat leiden tot frustratie en dit kan weer leiden tot externaliserend probleemgedrag. Ook blijkt dat voor allochtone jongeren die weinig op Nederland gericht zijn geldt dat hoe groter de perceptie van rijkdom is, hoe minder externaliserend probleemgedrag zij hebben. Dit is niet in overeenkomst met de verwachting. Deze jongeren zijn namelijk weinig op Nederland gericht, maar de relatie tussen sociaal economische status en probleemgedrag is het sterkst vergeleken met jongeren die meer op Nederland gericht zijn. Dit is in strijd met het sociale vergelijkingsidee. Het kan zijn dat het sociale vergelijkingsidee vooral verklaringen geeft voor internaliserend probleemgedrag en dat het idee dat materiële zaken belangrijk zijn vooral verklaringen geeft voor externaliserend probleemgedrag.

Limitaties en aanbevelingen

Ondanks de grote steekproef die bij dit onderzoek is gebruikt en het grote aantal allochtone adolescenten dat is onderzocht, zijn er ook enkele tekortkomingen. Zoals eerder vermeld zijn in dit onderzoek veel lage sociaal economische status buurten onderzocht en zijn er nauwelijks rijke buurten onderzocht. Dit kan ook een verklaring zijn waarom de hypothese over de relatie tussen de sociaal economische status van de buurt en probleemgedrag niet wordt bevestigd. Een andere verklaring hiervoor is de manier waarop het inkomen van de buurt is berekend. Er is gekeken naar welke buurten bij welke postcode hoorden. Het bleek dat er soms meerdere buurten onder één postcode vielen. Vervolgens is er naar de inkomens van de buurten gekeken. Omdat er bij een postcode soms meerdere buurten hoorden, is bij deze buurten het gemiddelde van de inkomens van die buurten genomen. Het kwam soms ook voor dat er binnen één postcode een buurt was met een hoog gemiddelde inkomen en een buurt met een laag gemiddeld inkomen en hier moest dan het gemiddelde van worden genomen. Hierdoor is er niet altijd een reëel beeld van de sociaal economische status van een buurt geschetst.

Tevens zijn in dit onderzoek alleen de grote steden van Nederland onderzocht en zijn alleen de Turken, Marokkanen, Antillianen, Surinamers en Nederlanders onderzocht. Hierdoor zijn de resultaten niet goed generaliseerbaar naar alle

Nederlanders. Daarnaast is het een cross-sectioneel design, daardoor is niet helemaal duidelijk wat oorzaak en gevolg is bij de relatie tussen de sociaal economische status en probleemgedrag. Longitudinaal onderzoek wordt daarom aanbevolen. Tevens zijn de jongeren zelf als rapporteurs van de sociaal economische status gebruikt. Zij zijn echter vaak minder goed in staat de sociaal economische status van het gezin te beoordelen. Bij ervaren rijkdom kunnen jongeren wel als rapporteurs gelden, maar objectieve rijkdom kan beter aan de ouders gevraagd worden. Daarom wordt er in onderzoeken vaak gebruik gemaakt van de ouders als rapporteurs. Dit wordt daarom aanbevolen voor volgend onderzoek. Daarnaast is het aannemelijk dat er andere dan in dit onderzoek meegenomen maten van sociaal economische status van invloed zijn op probleemgedrag bij jongeren. Daarom wordt aanbevolen andere maten van sociaal economische status mee te nemen in volgend onderzoek, zoals de opleiding van de ouders.

Concluderend kan gesteld worden dat het per aspect van de sociaal economische status verschilt of er een verband is tussen de sociaal economische status en probleemgedrag. Ook blijkt dat de relatie tussen de sociaal economische status en internaliserend probleemgedrag sterker is dan de relatie tussen de sociaal economische status en externaliserend probleemgedrag. Er is in dit onderzoek geen relatie gevonden tussen een hogere sociaal economische status en minder externaliserend probleemgedrag. Tevens zijn er weinig verschillen tussen allochtonen en autochtonen gevonden. Er is alleen verschil tussen allochtonen en autochtonen als het gaat om de relatie tussen de perceptie van rijkdom en internaliserend probleemgedrag. Voor autochtonen geldt een grotere perceptie van rijkdom meer als buffer tegen internaliserend probleemgedrag dan voor allochtonen.

Literatuurlijst

Achenbach, T. M. (1991). *Integrative guide to the 1991 CBCL 4-18, YSR and TRF profiles*. Burlington: University of Vermont, Department of Psychiatry.

Battin-Pearson, S., Newcomb, M. D., Abbott, R. D., Hill, K. G., Catalano, R. F., & Hawkins, J. D. (2000). Predictors of early high school drop-out: a test of five theories. *Journal of Education Psychology*, 92, 568-582.

Bécares, L., Nazroo, J., & Stafford, M. (2009). The buffering effects of ethnic density on experienced racism and health. *Health & Place*, 15, 700-708.

Bhugra, D., & Ayra, P. (2005). Ethnic density, cultural congruity and mental illness in migrants. *International Review of Psychiatry*, 17(2), 133-137.

Bradley, R. H., Corwyn, R. F., Caldwell, B. M., Whiteside-Mansell, L., & Wasserman, G. A. (2000). Measuring the home environments of children in early adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 10, 247-289.

Bradley, R. H., & Corwyn, R. F. (2002). Socioeconomic status and child development. *Annual Review of Psychology*, 53, 371-399.

Brooks-Gunn, J., & Duncan, G. J. (1997). The effects of poverty on children. *The Future of Children*, 7(2), 55-71.

Centraal Bureau voor de Statistiek. (2000). *Allochtonen in Nederland*. Voorburg: CBS.

Currie, C., Molcho, M., Boyce, W., Holstein, B., Torsheim, T., & Matthias, R. (2008). Researching health inequalities in adolescents: The development of the HBSC Family Affluence Scale. *Social Science & Medicine*, 66, 1429-1436.

Darwish Murad, S., Joung, I. M. A., Verhulst, F. C., Mackenbach, J. P., & Crijnen, A. A. M. (2004). Determinants of self-reported emotional and behavioral problems in Turkish immigrant adolescents aged 11–18. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 39, 196-207.

Dekovic, M. (1999). Risk and protective factors in the development of problem behavior during adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 28(6), 667-685.

Festinger, L. (1954). A theory of social comparison processes. *Human Relations*, 7, 117-140.

Gallo, L. C., & Matthews, K. A. (1999). Do negative emotions mediate the association between socioeconomic status and health? *Annals of the New York Academy of Sciences*, 226-245.

Garbarino, J. (1999). The effects of community violence on children. *Child Psychology, A Handbook of Contemporary Issues*, 412-425.

Goodman, E., Huang, B., Wade, T. J., & Kahn, R. S. (2003). A multilevel analysis of the relation of socioeconomic status to adolescent depressive symptoms: Does school context matter? *Journal of Pediatrics*, 143(4), 451-456.

Gottfried, A. (1985). Measures of socioeconomic status in child development research: Data and recommendations. *Merrill-Palmer Quarterly*, 31(1), 85-92.

Halpern, D., & Nazroo, J. (2000). The ethnic density effect: Results from a national community survey of England and Wales. *International Journal of Social Psychiatry*, 46(1), 34-46.

- Hauser, R. M. (1994). Measuring socioeconomic status in studies of child development. *Child Development*, 65(6), 1541-1545.
- Huston, A. C., McLoyd, V. C., & Coll, C. G. (1997). Poverty and behavior: the case for multiple methods and levels of analysis. *Developmental Review*, 17(3), 376-393.
- Lyman, D., Mottit, T., & Stouthamer-Loeber, M. (1993). Explaining the relation between IQ en delinquency: Class, race, test motivation, school failure of self-control? *Journal of abnormal psychology*, 102, 187-196.
- McIntosh, B. J. (1989). Spoiled Child Syndrome. *Journal of Pediatrics*, 83, 108-115.
- McLoyd, V. G. (1990). The impact of economic hardship on black families and children: Psychological distress, parenting, and socio emotional development. *Child Development*, 61, 311-346.
- Mueller, C. W., & Parcel, T. L. (1981). Measures of socioeconomic status: Alternatives and recommendations. *Child Development*, 52, 13-30.
- Oberwittler, D. (2007). The effects of neighborhood poverty on adolescent problem behaviours: A multi-level analysis differentiated by gender and ethnicity. *Housing Studies*, 22(5), 781-803.
- Schneiders, J., Drukker, M., van der Ende, J., Verhulst, F. C., van Os, J., & Nicolson, N. A. (2003). Neighbourhood socioeconomic disadvantage and behavioural problems from late childhood into early adolescence. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 57(9), 699-703.
- Shonkoff, J. P., & Phillips, D. A. (2000). *From neurons to neighborhoods: The science of early childhood development*. Washington, DC: National Research Council Institute of medicine.
- Stafford, M., Becares, L., & Nazroo, J. (2009). Objective and perceived ethnic density and health: Findings from a United Kingdom general population survey. *American Journal of Epidemiology*, 170(4), 484-493.
- Stevens, G. W. J. M., Vollebergh, W. A. M., Pels, T. V. M., & Crijnen, A. A. M. (2007). Parenting and internalizing and externalizing problems in Moroccan immigrant youth in the Netherlands. *Journal of Youth and Adolescence*, 35, 685-695.
- Tropp, L. R., Erkut, S., Coll, C. G., Alarcon, O., & Garcia, H. A. V. (1999). Psychological Acculturation: development of a new measure for Puerto Ricans on the U.S. Mainland. *Educational and Psychological Measurement*, 59(2), 351-367.
- Van Oort, F. V. A., Joung, I. M. A., Van der Ende, J., Mackenbach, J. P., Verhulst, F. C., & Crijnen, A. A. M. (2006). Internalising and externalising behaviours in young adults: Dutch natives and Turkish migrants in the Netherlands. *Ethnicity and Health*, 11(2), 133-151.

Vrijheid, M., Dolk, H., Stone, D., Alberman, E., & Scott, J. E. S. (2000). Socioeconomic inequalities in risk of congenital anomaly. *Archives of Disease in Childhood*, 82, 349-352.

Appendix

Gebruikte vragenlijst: De jongeren vragenlijst van het EPOS onderzoek.